

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН ІЗ НАДАННЯ ПОСЛУГ МЕДІАЦІЇ У ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

Т. КИСЕЛЬОВА

*кандидат юридичних наук, докторант
(Оксфордський університет, Велика Британія)*

У сучасному світі все більшого значення набувають механізми саморегулювання суспільних відносин. Зростання активності та відповідальності учасників цивільного обороту дозволяє державі делегувати частину своїх повноважень у певних сферах інститутам громадянського суспільства, таким як медіації [1, 3].

Медіація, або несудове вирішення спорів за участю третьої незалежної сторони — медіатора, будучи багато століть невід'ємним соціальним інститутом у багатьох країнах, отримала законодавче закріплення і знайшла чіткі інституційні форми наприкінці ХХ ст. Україна тільки починає сприймати практичний досвід у сфері застосування медіації. Існуючі громадські організації проводять активну роботу з пропаганди знань про медіацію серед широкої громадськості та професійних кіл. Ведеться підготовка нормативного акта, що регулює основи медіації в Україні.

Разом із тим медіація є новим, поки що малодослідженим явищем для правової науки України. Окремі аспекти медіації та інших процедур альтернативного вирішення спорів висвітлюва-

лися у працях Ю. Притики, С. Демченко, В. Маляренко, І. Войтюк, Я. Мачужак, В. Землянської, Р. Безпальної, однак питання про правове регулювання медіації, як окремий предмет дослідження, у вітчизняній науці не розглядалося. Ця стаття містить узагальнення досвіду правового регулювання медіації на основі аналізу чинного законодавства та практики медіації в таких країнах, як США, Велика Британія, Італія, Австрія, Нідерланди, а також праць зарубіжних учених — Н. Александер, Л. Фуллер, К. Ковач, С. Меррі, Л. Надер, С. Сілбі, К. Менкель-Мідоу, Г. Де Пало, П. Харлей та ін.

Медіація є комплексним соціальним інститутом [2], до вивчення якого необхідно підходити з міждисциплінарних позицій. Основні ідеї медіації, її принципи та механізми впливу на поведінку людини розкриваються у працях представників таких наукових напрямів, як юридична конфліктологія, соціологія, психологія, соціальна антропологія. Правова наука почала займатися вивченням медіації насамперед із привнесенням елемента правового регулювання в цю сферу

суспільного життя. Питання правового регулювання медіації стоять на першому місці при вирішенні завдання запозичення позитивного зарубіжного досвіду та його впровадження в нове соціальне і правове середовище.

Таким чином, метою цієї статті є визначення предмета і механізмів правового регулювання відносин із надання послуг медіації, аналіз загальних тенденцій розвитку правового регулювання медіації в зарубіжних країнах.

Сучасна і традиційна медіація

Оскільки спори є невід'ємною частиною людської природи, то до медіації в тій чи іншій формі люди вдаються здавна. Намагаючись знайти згадку про перше застосування медіації в історії, багато авторів цитують Біблію. Вирішення спорів вождями племен в Африці, медіація в Китаї або система вирішення спорів рабинами в єврейській культурі існували тисячі років. У сучасному африканському, ісламському, китайському чи японському суспільстві, на відміну від західної культури, примирливі несудові методи врегулювання спорів є основними, тоді як суди сприймаються як альтернатива їм.

У Китаї, наприклад, Народний комітет медіації щорічно вирішує понад 7,2 млн спорів як у містах, так і в сільській місцевості [3]. У Пакистані й сьогодні широко використовується процедура під назвою джирга. Намагаючись вирішити спір, сторони зазвичай починають із пошуку медіатора, при цьому обирають релігійного лідера поважного віку, як правило, з місцевих жителів, або одного з фахівців у медіації (відомих як хан або малик). Медіатор вислуховує обидві сторони, а потім формує джиргу з місцевих старійшин. При цьому увага приділяється тому, щоб до складу цих збо-

рів увійшли представники обох сторін. Потім джирга вирішує, як можна врегулювати цей спір, і рішення згодом оприлюднюється медіатором. Рішення, винесене джиргою у справі, має бути прийняте сторонами [4].

В історії України також можна виявити традиції, пов'язані з несудовими способами вирішення спорів. Так, у Запорізькій Січі важливі збори, зокрема військові ради, відбувались у вигляді кола. Обговорення питань на колі тривало доти, поки громада не приходила до консенсусу, прийнятного для всіх її членів [5]. У XV–XVI ст. на території Руського воєводства були поширені процедури «полюбовного примирення» за участю суперарбітра, які застосовувалися для вирішення конфліктів між шляхтичами [6].

Проте більшість із описаних вище процедур не можна назвати «медіацією» в сучасному розумінні цього терміна. Сучасна медіація істотно відрізняється від традиційної медіації.

Відмінною рисою медіації в суспільствах із традиційним общинним устроєм є особлива роль медіатора – чи то представник титулованої еліти, сільський старійшина чи релігійний лідер. Вибір медіатора зумовлений його соціальним станом, походженням і авторитетом. Соціальний стан медіатора майже завжди вищий, ніж статус сторін спору. Через близькі міжособистісні відносини та орієнтацію на суспільство, в якому він живе, медіатор не може бути повністю незалежним. Основна роль медіатора полягає в тому, щоб бути носієм загально-визнаних понять моралі та справедливості [7]. Верховенство суспільних цінностей робить неприйнятною сувору конфіденційність у традиційній медіації. Тут медіація може мати публічний характер і торкатися інтересів набагато ширшого кола зацікавлених

сторін, зокрема, членів сімей сторін, які сперечаються [8]. Ступінь виконання рішення, винесеного під час медіації, залежить від рівня авторитетного впливу, який чинять медіатор і члени громади на сторони спору [9].

Феномен західної медіації характеризується передусім організованими спробами інституціоналізувати її — «сформувати сферу оплачуваної професії в цій стародавній практиці» [10], і використовувати для цього механізми правового регулювання. Для надання послуг медіації населенню та юридичним особам створюються державні, громадські та комерційні організації. Вони проводять навчання та підготовку медіаторів, займаються маркетингом медіаційних послуг, приймають заявки від населення, організовують проведення і моніторинг процедур медіації, займаються просвітницькою та громадською діяльністю. Держава, у свою чергу, забезпечує законодавчу базу для діяльності професійних медіаторів, визнає легітимність і корисність цієї діяльності, сприяє поширенню практики медіації.

Сучасна медіація — це досить структурований процес, що має певні правила. Згідно з Уніфікованим законом США «Про медіацію» 2001 р. медіація означає «процес, в якому медіатор сприяє налагодженню спілкування та переговорів між сторонами, щоб допомогти їм досягти добровільної домовленості щодо їхнього спору» [11]. Директива ЄС «Про деякі аспекти медіації у цивільних та комерційних справах» 2008 р. визначає медіацію як «структурований процес, незалежно від його назви, в якому дві або більше сторони намагаються самостійно і на добровільній основі досягти домовленості про врегулювання свого спору за участю медіатора» [12]. Цей процес може ініціюватися сторонами або

здійснюватися за пропозицією чи розпорядженням суду, або передбачатися законодавством. Медіатор не приймає рішення у спорі, а допомагає сторонам самим визначити варіанти вирішення спірної ситуації та прийти до єдиної угоди з урегулювання спору.

Поряд із формальними особливостями процедури медіації необхідно підкреслити особливу властивість медіації, що кардинально відрізняє її від судових і арбітражних процедур. Як зауважив відомий американський юрист Л. Фуллер, медіація як жодна інша процедура здатна «переорієнтувати сторони одна на одну, не нав'язуючи їм правил, але допомагаючи їм досягти нового і взаємного сприйняття їх взаємин, такого сприйняття, яке змінить напрям їх відносин і стосунки один до одного» [13].

Важливою особливістю сучасної медіації є те, що вона входить до пакету інших методів позасудового неформального врегулювання спорів, таких як арбітраж, примирення, міні-суди, експертна оцінка. Всі разом ці методи були названі методами альтернативного вирішення спорів або АВС (в англійській літературі — ADR). І все ж медіація є «серцем» руху АВС, оскільки є найбільш яскравою і найпоширенішою альтернативою судам.

Рух за альтернативне вирішення спорів має конкретне місце народження — Сполучені Штати Америки, а можливо, навіть і дату народження — 1976 р., час проведення національної конференції імені Р. Паунда «Причини невдоволеності населення адмініструванням системи правосуддя в США», відомої як Паундська конференція.

Два документи з числа матеріалів Паундської конференції становлять політичну платформу руху АВС у США та інших країнах світу. У своїй

доповіді Верховний Суддя У. Бергер попереджав, що американське суспільство «досягло тієї точки, коли наша система правосуддя — як на рівні штатів, так і на федеральному рівні — може буквально розвалитися на частини ще до кінця цього століття, незважаючи на значне збільшення кількості суддів і адміністраторів та величезні фінансові вливання». Він виділив найсерйозніші проблеми судової системи — дуже високі судові витрати, тривалі терміни розгляду справ, надмірна легалізація та формалізація процедур, що вимагають великих витрат на юридичне обслуговування громадян, і запропонував звернутися до неформальних альтернатив [14].

Другим основним документом була доповідь професора Ф. Сандера, який представив ідею «будинку правосуддя з багатьма дверима». У такому суді спеціальний службовець попередньо переглядав би позови, що надійшли до суду, і пропонував би сторонам обрати з безлічі варіантів такий метод вирішення спорів, який найповніше задовольняв би їхні потреби в конкретно-му спорі [15].

Наступні 30 років ознаменувалися стрімким зростанням кількості медіацій, арбітражних процедур, міні-судів, процедур експертної оцінки та інших схем АВС практично у всіх галузях права в США, в тому числі й у сфері публічних правовідносин. У 2001 р. був розроблений і прийнятий Уніфікований закон США «Про медіацію». На початку ХХІ ст. у США вже існувала серйозна законодавча база для медіації, діяли сотні організацій, що надають послуги АВС, практикували тисячі професійних медіаторів. У всіх без винятку штатах були засновані програми судової медіації, які передбачали цілий набір моделей медіації — від добровільної до суворо обов'язкової.

З кінця ХХ ст. медіація та інші процедури АВС почали активно поширюватися в усьому світі. Країни прецедентного права, такі як Канада, Велика Британія, Австралія і Нова Зеландія, швидко підхопили рух АВС і створили у себе інститути АВС, подібні до тих, які існують у США.

Важливим кроком на міжнародному рівні стало прийняття у 2002 р. Комісією ООН з права міжнародної торгівлі (ЮНСІТРАЛ) Типового закону «Про міжнародну комерційну погоджувальну процедуру» [16]. Ним регулюються основні принципи процедури медіації у випадках, коли сторони є резидентами різних країн (міжнародна медіація).

На рівні Європейського Союзу подією стало ухвалення Європейською Комісією Директиви «Про деякі аспекти медіації у цивільних та комерційних справах» 2008 р. [12]. Відповідно до вимог цієї директиви держави — члени ЄС зобов'язані до травня 2011 р. ввести в дію свої національні закони, підзаконні акти та адміністративні положення, які сприятимуть розвитку медіації.

Суб'єкти, принципи і зміст правового регулювання медіації

Особливістю відносин із надання послуг медіації є їх складний суб'єктний склад. Крім регламентації відносин між сторонами спору (а їх як мінімум дві) необхідно регулювати відносини кожної із сторін з медіатором; медіатора та сторін — з організацією, що забезпечує проведення медіації; нарешті, медіатора, сторін спору та організації медіаторів — із судовими та іншими правоохоронними органами, у провадженні яких знаходиться спір, або які забезпечують виконання медіаційних угод чи в інший спосіб сприяють медіації.

Основним принципом правового регулювання медіації є забезпечення необхідних стандартів медіації при мінімальному втручанні держави в ці відносини, надання сторонам спору найбільш повної свободи розпорядження своїми правами. За словами Н. Александер, цей принцип найбільш яскраво виражається в так званій дилемі «різноманіття-стандартизація» [17]. Ця дилема проявляється у протиставленні з одного боку — розмаїття моделей і практик медіації, гнучкості процедури та її інноваційного характеру, і з другого боку — необхідності встановлення узгоджених, надійних стандартів якості надання послуг медіації шляхом правового регулювання цієї діяльності.

Сама процедура медіації побудована на вільному самовизначенні та волевиявленні сторін спору, на добровільній і усвідомленій відповідальності за свої слова і вчинки і, зрештою, за результат врегулювання конфлікту. Надмірне регулювання процедури медіації може обмежити ці можливості та звести нанівець основні її переваги.

Разом із тим коли така діяльність, першопочатково побудована на добровільних засадах, вимагає втручання держави для впорядкування правового регулювання, для надання цій діяльності більш легітимного характеру, для її повсюдного поширення тощо, держава не може не забезпечувати дотримання основних конституційних прав своїх громадян і мінімально необхідних гарантій законності цієї діяльності. Саме тому в правовому регулюванні медіації неминучий елемент імперативності, наприклад, у питанні визначення сфери застосування медіації — виключення з неї конкретних категорій справ, у яких одна із сторін є найменш захищеною і вразливою. Так, наприклад, російський зако-

нодавець виключив із широкої сфери цивільних спорів, які можуть передаватися на медіацію, колективні трудові спори (ст. 1 Закону РФ «Про альтернативну процедуру врегулювання спорів за участю посередника (процедуру медіації)»).

Іншими словами, принцип правового регулювання можна висловити так: законодавцю необхідно знайти баланс, який буде найкращим чином сприяти розвитку медіації в межах правового поля. Більшість зарубіжних країн, які ввели законодавче регулювання медіації, досі продовжують експериментувати в пошуку цього балансу. Найбільш яскраво це виявляється при аналізі змісту законодавчого регулювання. У законодавчих актах більшості країн міститься обмежена кількість норм, закріплюється мінімальна участь держави у процесі надання послуг медіації населенню, основний акцент робиться на саморегулювання медіації організаціями медіаторів.

Норми законодавчих актів про медіацію, як національних, так і міжнародних, можна розділити на три групи.

Перша група регулює питання порядку проведення самої процедури медіації в дуже загальних рисах. Зокрема, закріплюються принципи медіації (добровільності, конфіденційності, співпраці та рівноправності сторін, неупередженості та незалежності медіатора) і право сторін передавати на медіацію свій спір як до, так і під час розгляду спору в компетентному державному органі. Законодавство про медіацію деяких країн встановлює максимальний термін проведення процедур медіації та примирення. В інших питаннях процесуального характеру проголошується право сторін і медіатора самостійно приймати рішення, обов'язкові для них.

Друга група правових норм регламентує питання, пов'язані з участю державних органів у процедурі медіації або діяльності, з нею пов'язаної, в широкому сенсі — взаємини медіації з державою. До цього блоку норм належать: положення про визнання судами медіаційних застережень у договорах; про конфіденційність медіаційних процедур і використання інформації, отриманої під час медіації, з метою правосуддя; норми про статус і порядок виконання угод, укладених за результатами медіації.

Третя група правових норм, закріплених у законах про медіацію, стосується професійної діяльності медіаторів. Законодавець визначає правовий статус професійних організацій медіаторів, наділяє їх досить широкими правами. У законах позначаються тільки загальні вимоги до медіаторів, зокрема вік і мінімальні вимоги професійної підготовки. Всі інші питання, такі як порядок сертифікації медіаторів, додаткові вимоги до професійних знань і навичок медіатора, контроль за якістю наданих послуг та інші, залишаються на розсуд спільноти медіаторів. Разом із тим у деяких країнах законодавство наділяє конкретні об'єднання медіаторів функціями центрального органу з підготовки, сертифікації та реєстрації медіаторів (наприклад у Боснії та Герцеговині й Нідерландах). Такий похід до питання саморегуляції піддавався критиці.

У країнах, в яких існує обов'язкова судова медіація, де певні категорії справ в обов'язковому порядку проходять попередню стадію медіації, окрема група правових норм (як правило в окремих нормативних актах) присвячена регулюванню цього процесу. Обов'язкова судова медіація регулюється більш детально і жорстко порівняно з добровільною моделлю.

Механізми правового регулювання медіації

Сучасна загальна теорія права в зарубіжних країнах підходить до правового регулювання суспільних відносин у широкому сенсі. Ідеї демократичної децентралізації державної влади і делегування частини державних повноважень інститутів громадянського суспільства сприяли виникненню інтегрованої теорії правового регулювання, зміні парадигм. Регулювання (*regulation*) поступилося місцем більш м'якому терміну — керівництво (*governance*) [18]. Тому крім традиційних механізмів правового регулювання до концепції регулювання-керівництва були віднесені такі механізми, як ринково-договірне регулювання і саморегулювання громадськими організаціями. Оскільки ця стаття присвячена узагальненню зарубіжного досвіду, то і правове регулювання розглядається з позицій зарубіжної правової науки — у широкому сенсі.

Провідний австралійський дослідник медіації, вчений-компаративіст Н. Александер виокремлює чотири механізми правового регулювання медіації: ринково-договірне регулювання (*market-contract*), механізми саморегулювання (*self-regulation*), законодавча основа (*formal framework*) та законодавство про медіацію (*formal legislative*). Видається, що два останніх механізми є єдиним механізмом законодавчого регулювання медіації, які відрізняються один від одного лише обсягом і співвідношенням диспозитивності/імперативності регулювання, але характеризуються єдиним засобом правового регулювання — правові норми і нормативні акти. Тому механізми правового регулювання будуть розглянуті в цій статті відповідно до трьох виділених груп.

Першу групу механізмів правового регулювання медіації становлять рин-

ково-договірні механізми. Медіація як діяльність, не заборонена законодавством жодної держави, може здійснюватися без будь-якого втручання з боку держави, виключно на приватних засадах. Медіатори допомагають сторонам досягти угоди, сторони її підписують і можуть навіть не згадувати, що у процесі переговорів брав участь медіатор. Угода має статус цивільно-правової угоди, для правового регулювання якої не важливо, яким із законних способів сторони прийшли до угоди. На перших етапах розвитку медіації в США та інших країнах так це й відбувалося. Зі збільшенням числа проведених медіацій постала необхідність у формальному закріпленні відносин сторін і медіатора. З'явилися договори на надання послуг медіації, в яких у загальних рисах описувався процес медіації, основні принципи, права та обов'язки медіатора та сторін спору, оплата послуг і відповідальність медіатора. Виділення медіації у відокремлену сферу професійної діяльності привело в дію ринкові механізми попиту та пропозиції. Успішний медіатор повинен був самостійно дбати про якість надаваних послуг і їх маркетинг для отримання нових справ, тобто про свою репутацію. У процес регулювання діяльності медіаторів вступили репутаційні механізми. Таким чином практика відбирала найкращі стандарти, принципи та механізми надання послуг медіації населенню.

Другу групу механізмів правового регулювання відносин медіації становлять так звані саморегулюючі механізми. Практично одночасно з появою більш-менш оформленої практики медіації практикуючі медіатори почали об'єднуватися в організації та об'єднання за різними ознаками — за професійною належністю (медіатори-

психологи, медіатори-юристи), за сферами (медіатори в сімейних, трудових, комерційних спорах) і т. д. Однак реальну функцію правового регулювання ці організації почали виконувати не відразу, а тоді, коли стало можливим узагальнення практики.

На сьогодні організації медіаторів в усьому світі розробляють стандарти професійної підготовки медіаторів, кодекси етики медіаторів, правила проведення медіацій, дисциплінарні процедури, що застосовуються до медіаторів — членів організацій. Організації медіаторів здійснюють професійну підготовку та навчання медіаторів, їх сертифікацію і подальше підвищення кваліфікації. Висока конкуренція на ринку медіаційних послуг, коли у всіх країнах медіаторів більше, ніж бажаючих скористатися їх послугами, призвела до жорсткого відбору тренінгових та сертифікаційних програм, постійного підвищення якості підготовки медіаторів.

Нарешті, третю групу механізмів правового регулювання відносин медіації становить законодавче регулювання. Норми, що регулюють відносини медіації, можуть міститися в нормативно-правових актах загального характеру (зазвичай національні закони про медіацію), спеціальних нормативно-правових актах (про медіацію у кримінальних справах, трудових, сімейних спорах, у сфері телекомунікації тощо), в загальному галузевому законодавстві (окремі розділи або норми про медіацію в процесуальних кодексах).

На сучасному етапі всі три зазначених механізми правового регулювання медіації — ринково-договірне, саморегулювання професійними організаціями медіаторів та законодавче регулювання, присутні в більшості країн, однак у різних пропорціях.

Механізм ринково-договірного регулювання в чистому вигляді використовується досить рідко. Він залишився в основному у великих комерційних спорах, де сторони, маючи серйозні фінансові та юридичні можливості, заздалегідь прописують у договорах всі деталі можливої процедури медіації, вимоги до медіаторів і т. д., створюючи таким чином власний автономний режим медіації. Здебільшого основний обсяг правового регулювання припадає на законодавство і на механізми саморегулювання. При цьому різні країни вибирають різне співвідношення цих двох механізмів.

Не секрет, що найбільш гострою проблемою розвитку інституту медіації у всіх без винятку країнах є відсутність серйозного і стабільного попиту на медіацію. Наприклад, у такій країні як Нідерланди, де медіація вже давно і міцно увійшла в практику багатьох державних органів, тільки 27 % з 4 700 зареєстрованих медіаторів проводили хоча б одну реальну медіацію у своїй практиці [19].

За співвідношенням механізмів правового регулювання медіації та їх впливом на попит на послуги медіації Де Пало і Харлей виділили три підходи [20]. Перший — «культурний підхід» — генерування попиту на медіацію шляхом популяризації знань про медіацію, проведення навчальних програм серед населення, юридичних і бізнес-кіл без створення широкої мережі організацій медіаторів та законодавчої бази. Це своєрідний еволюційний підхід, який спочатку дає можливість розвинути правовідносини, а потім, можливо, призведе до необхідності правового регулювання. Його можна спостерігати на прикладі Швейцарії.

Другий підхід — «прагматичний» — можна висловити фразою «спочатку

експеримент, потім регулювання». Цей підхід характерний для таких країн, як Нідерланди і Данія. У цих країнах поширені правові експерименти з інтеграції медіації в судах. Держава заохочує і фінансує ці експерименти, за результатами яких поступово створюється законодавча база медіації. У «прагматичному підході» основне місце посідає механізм саморегулювання медіації професійними організаціями медіаторів.

Видається, що Велика Британія послідовно втілює в життя обережний прагматичний підхід до правового регулювання медіації. У цій країні спочатку були засновані організації медіаторів (наприклад, у 1989 р. Група ABC у Брістолі (*ADR Group*) і Центр ефективного вирішення спорів у Лондоні (*CEDR*)). Потім протягом кількох років на кошти уряду були проведені наукові дослідження досвіду розвитку ABC в інших країнах і соціологічні дослідження на предмет готовності англійської громадськості та бізнесу сприйняти новий інститут. Одночасно в декількох судах проводилися правові експерименти з впровадження обов'язкової судової медіації. Нарешті, за результатами цих робіт інститут медіації отримав законодавче закріплення в Правилах цивільного процесу 1999 р. у вигляді моделі добровільної медіації.

Таким чином, Велика Британія на-вмисно не пішла шляхом американських колег. Англійці відмовилися від обов'язкової судової медіації та від прийняття загального законодавства про медіацію, надавши перевагу саморегулюючим механізмам і гнучкому регулюванню в традиціях прецедентного права. Можна сказати, що обсяг правового регулювання та державного фінансування медіації у Великій Британії пропорційний попиту на ці по-

слуги. Так, щорічно в Англії та Уельсі проводиться понад 4 000 медіацій у цивільних і комерційних спорах на загальну позовну суму близько 4,1 млрд фунтів стерлінгів [21].

«Прагматичний підхід» до правового регулювання медіації протиставляється законодавчому підходу. У законодавчому підході наголошується на створенні потужної законодавчої бази медіації за відсутності серйозного попиту на послуги медіації. Більшість країн континентальної Європи, наприклад, Німеччина, Австрія, Іспанія, Італія, а також країни Східної Європи можна віднести до цієї групи правового регулювання.

В Австрії, наприклад, регулювання основних принципів медіації, професійної підготовки та акредитації медіаторів передбачено Цивільним законом про медіацію (*Zivilrechtsmediationsgesetz*) [22]. Щоб бути акредитованим, кандидат повинен бути у списку осіб, що надається регіональним Верховним Судом. Медіатор має право претендувати на включення до такого списку, якщо він відповідає певним критеріям: мінімальний вік 28 років, професійна підготовка в обсязі не менше 200 годин в одній з акредитованих установ.

У червні 2009 р. Італійський сенат схвалив важливу реформу цивільного процесу, прийнявши Закон № 69, який регулює і стимулює звернення до медіації у цивільних і комерційних спорах [23]. Відповідно до цього Закону медіація вводиться як обов'язкова стадія в суді за окремими категоріями — спори про страхування, фінансові, банківські спори, спори між партнерами фірм та ін. Італія має національний реєстр організацій медіаторів, який веде Міністерство юстиції. Провайдери послуг медіації повинні бути професійними і незалежними орга-

нізаціями. Асоціації адвокатів вправі створювати свої організації з надання послуг медіації. Організації, внесені до реєстру, можуть пропонувати послуги медіації в режимі «он-лайн». Плата за послуги медіатора повинна встановлюватися, беручи до уваги успіх конкретної медіації. Адвокат зобов'язаний інформувати свого клієнта про можливість звернутися до послуг медіатора. Для тих, хто звертається до медіації, передбачаються податкові пільги. Суддя матиме право накладати штраф на сторону, яка відмовилася від фінальної пропозиції медіатора, яку цей суддя вважатиме за доцільну, якщо ця пропозиція буде відповідати змісту рішення судді. Процес медіації повинен тривати не більше чотирьох місяців. Рішення про врегулювання спору, винесене в результаті медіації, виконуватиметься в судовому порядку. Крім загального закону про медіацію, в Італії був прийнятий ряд законів галузевого характеру. Таким чином, на сьогодні з усіх країн Європейського Союзу Італія має, мабуть, найбільшу законодавчу базу, на яку покладаються великі надії, пов'язані з поліпшенням стану судової системи цієї країни, де справи розглядаються по десять років. Наскільки це законодавство вплине на попит, що залишається поки незначним, покаже практика.

Цілий ряд програм з розвитку АВС був упроваджений і в країнах Східної Європи, при цьому більшість із них ґрунтуються на судових моделях, а закон про медіацію розглядався як перший і найважливіший крок у розвитку АВС. Розроблено та прийнято законодавство про медіацію в Албанії, Хорватії, Македонії, Сербії, Болгарії, Румунії, Польщі, Словаччині, Боснії та Герцеговині.

У липні 2006 р. у Росії був прийнятий Федеральний Закон «Про альтер-

нативну процедуру врегулювання спорів за участю посередника (процедуру медіації)» [24], який був зустрітий схвально юридичною громадськістю та представниками бізнесу. Закон закріплює добровільну модель медіації, послуги якої можуть надаватися як професійними медіаторами, так і на непрофесійній основі; визначає основні принципи медіації, максимальний строк процедури медіації, вимоги до медіаторів, основи діяльності медіатора на професійній основі, порядок проведення процедури медіації, вимоги до угоди про проведення процедури медіації та згоди за результатами медіації, та інші питання.

У країнах Східної Європи та СНД, які не мають традицій медіації, але широко використовують можливості залучення іноземних інвестицій міжнародних організацій, розвиток медіації відбувається в межах проектів, спрямованих на реформу судової системи. Оскільки медіація є новим соціальним явищем у цих країнах, процес розвитку медіації починається зі створення професійних організацій медіаторів за відсутності будь-якої практики медіації. Практично одночасно розпочинається робота з просування законодавчих ініціатив. Тому в цьому випадку законодавство про медіацію має насамперед інформаційну функцію, є каталізатором попиту на ці послуги. По суті законодавство про медіацію в цих країнах створює суспільні відносини у сфері надання послуг медіації населенню.

Показовим є приклад Боснії та Герцеговини [25]. Починаючи з 2003 р. у Боснії реалізовувався проект з розвит-

ку медіації, який фінансувався Міжнародною фінансовою корпорацією (IFC) та Світовим банком. За підсумками початкового навчання та семінарів з медіації була сформована Боснійська Асоціація Медіаторів. У 2005 р. ця Асоціація отримала функції реєстрації медіаторів у Боснії та Герцеговині на національному рівні. За три роки впровадження проекту IFC із розвитку медіації в Боснії було вивільнено і реінвестовано в бізнес заблокованих активів на суму понад 13,5 млн дол. США.

Висновок

У статті розмежовано поняття медіації в сучасному розумінні від традиційної медіації, проаналізовано суб'єктний склад відносин із надання послуг медіації, принципи і зміст правового регулювання медіації. Особливу увагу приділено механізмам правового регулювання медіації, розглянуто три групи механізмів — ринково-договірне регулювання, саморегулювання професійними організаціями медіаторів та законодавче регулювання. За ознакою впливу правових механізмів на попит на послуги медіації визначено основні тенденції правового регулювання медіації в зарубіжних країнах.

У питаннях правового регулювання відносин із надання послуг медіації населенню залишається недослідженим метод правового регулювання, адже відносини медіації мають комплексний характер, регулюються нормами різних галузей права, поєднують у собі диспозитивні та імперативні начала.

ВИКОРИСТАНІ МАТЕРІАЛИ

1. Калашникова С. И. Медиация в сфере гражданской юрисдикции : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. — Екатеринбург, 2010.
2. Спиридонов С. А. Посредничество как комплексный институт гражданского права РФ : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. — М., 2007.

3. Kovach K. Mediation : Principles and Practice. — West Group, 2000
4. Sherzaman T. Jirga System in Tribal Life : Area Study Centre — University of Peshawar, 2007.
5. Безпальча П. Шляхи мирного розв'язання конфліктів у школі.
6. Зазуляк Ю. Ремесло суперарбітра, шляхетські конфлікти та полюбовне замирення у Руському воеводстві початку XVI ст. // Соціум. Альманах соціальної історії. — 2007. — № 7. — С. 43–57.
7. Merry S. The Social Organization of Mediation in Nonindustrial Societies : Implications for Informal Community Justice in America, in Abel R. The Politics of Informal Justice. — London, 1981.
8. Brig M. Mediation, Power and Cultural Difference // Conflict Resolution Quarterly. — 2003. — № 20. — P. 287.
9. Nader L., Metzger D. Conflict Resolution in Two Mexican Communities // American Anthropologist. — 1963. — P. 584.
10. Silbey S. Mediation Mythology // Negotiation Journal. — 1993. — № 10. — P. 350.
11. The Uniform Mediation Act (Enacted by NCCUSL on August 16, 2001) [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.pon.harvard.edu/guests/uma/>
12. Directive 2008/52/EC [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://eur-lex.europa.eu>
13. Fuller L. Mediation — Its Forms and Functions // S. CAL. L. REV. — 1971. — № 44. — P. 305.
14. National Conference on the Causes of Popular Dissatisfaction with the Administration of Justice, The Pound Conference / A. Leo Levin and Russell R. Wheeler eds. — 1976.
15. Menkel-Meadow C. Mothers and Fathers of Invention : The Intellectual Founders of ADR // Ohio St. J. on Disp. Resol. — 2000. — № 16. — P. 1.
16. UNCITRAL Model Law on International Commercial Conciliation [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.uncitral.org/>
17. Alexander N. Mediation and the Art of Regulation // Law and Justice Journal. — 2008. — № 1. — P. 1.
18. Lobel O. The Renew Deal : The Fall of Regulation and the Rise of Governance in Contemporary Legal Thought // Minnesota Law Review. — 2004. — № 89. — P. 326.
19. De Roo A., Jagtenberg R. The Dutch Landscape of Court Encouraged Mediation in Alexander N. Global Trends in Mediation. — Kluwer Law International : Alphen an den Rijn, 2006.
20. De Palo G., Harley P. Mediation in Italy : Exploring the Contradictions // Negotiation Journal. — 2005. — № 3. — P. 469–479.
21. Third Mediation Audit 2007, CEDR [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.cedr.com/gfx/TheMediationAudit2007.pdf>
22. Zivilrechtsmediationsgesetz [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.ris.bka.gv.at/>
23. Law No. 69 of 18 June 2009 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.parlamento.it/parlam/leggi/090691.htm>
24. Закон Российской Федерации «Об альтернативной процедуре урегулирования споров с участием посредника (процедуре медиации)» Принят Государственной Думой 7 июля 2010 г. Одобрен Советом Федерации 14 июля 2010 г. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.arbitrage.spb.ru/>
25. Austermiller S. Note From the Field: Mediation in Bosnia and Herzegovina: A Second Application // Yale H.R. & Dev. L.J. — 2006. — № 9. — P. 132.

Кисельова Т. С. Правове регулювання відносин із надання послуг медіації в зарубіжних країнах

Анотація. У статті розмежовано поняття медіації в її сучасному розумінні та традиційної медіації, проаналізовано питання про суб'єктний склад відносин із надання послуг медіації, принципи і зміст правового регулювання медіації. Особливу увагу приділено механізмам правового регулювання медіації, розглянуто три групи механізмів — ринково-договірне регулювання, саморегулювання професійними організаціями медіаторів та законодавче регулювання. За ознакою впливу правових механізмів на попит на послуги медіації визначено основні тенденції правового регулювання медіації в зарубіжних країнах.

Ключові слова: альтернативне вирішення спорів, медіація, правове регулювання, механізми правового регулювання.

Киселева Т. С. Правовое регулирование отношений по оказанию услуг медиации в зарубежных странах

Аннотация. В статье разграничены понятия медиации в современном смысле и традиционной медиации, проанализированы вопросы о субъектном составе отношений по оказанию услуг медиации, принципах и содержании правового регулирования медиации. Особое внимание уделено механизмам правового регулирования медиации, рассмотрены три группы механизмов — рыночно-договорное регулирование, саморегулирование профессиональными организациями медиаторов и законодательное регулирование. По признаку воздействия правовых механизмов на спрос на услуги медиации определены основные тенденции правового регулирования медиации в зарубежных странах.

Ключевые слова: альтернативное разрешение споров, медиация, правовое регулирование, механизмы правового регулирования.

Kyseliova T. Legal regulation of mediation in foreign countries

Annotation. The article has differentiated between the notions of traditional mediation and the modern model of mediation. Then, it has analysed the subjects of legal relations that are involved in mediation, and the content of legal regulation of these relations. The special attention was paid to the mechanisms of legal regulation of mediation, in particular three of them — free-market and contractual regulation, self-regulation by professional organisations of mediators, and statutory regulation. Taking into account various degrees of impact that the above mechanisms have upon the demand in mediation services, this article has discussed the main trends of legal regulation of mediation in foreign countries.

Key words: Alternative Dispute Resolution, mediation, legal regulation, mechanisms of legal regulation.

Пропонується посібник:

Правознавство : навч. посіб. / В. М. Олуйко, Р. І. Кондратьєв, Р. О. Стефанчук та ін. ; за ред. Р. І. Кондратьєва. — К. : Вид. Дім «Ін Юре», 2008. — 488 с.

У навчальному посібнику викладено матеріал з проблем правознавства, який написано відповідно до програми вивчення основ правознавства у загальноосвітній школі і максимально адаптовано до вимог вищої школи.

Посібник розраховано на абітурієнтів вищих навчальних закладів юридичного профілю, студентів вищих навчальних закладів та широкий читацький загал.

Замовляйте видання за телефоном:

0(44) 537-51-11

або електронною поштою:

sales@inyure.kiev.ua

<http://shop.inyure.kiev.ua>